

*Удовиченко О.С.,
директор проектного та науково-дослідного
інституту «Харківський ПромбудНДІпроект»,
доцент кафедри містобудування ХНУМГ
ім. О.М. Бекетова*

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ МІСТА ХАРКОВА

Постановка проблеми. Питанню раціонального використання виробничих територій в умовах розвитку новітніх технологій у сучасній науці приділяється значна увага. Необхідне впровадження містобудівної політики, спрямованої на стимулювання раціонального використання земельних ресурсів. Залучення інноваційних технологій обумовлює потреби в особливих, науково обґрунтованих змінах планування промислових територій та прилеглих до них міських територій.

Застосування інноваційних стратегій вирішує питання управління, планування та реалізації інноваційних проектів, має справу з процесом передбачення змін в економічній ситуації, пошуком і реалізацією шляхів виживання і стійкого розвитку.

Ступінь вивчення проблеми. Вивчаючи закордонний досвід, спостерігаємо розвиток технополісів, технопарків, створення і розвиток промислово-інноваційних кластерів. Прообразом сучасних технопарків та інших різновидів техніко-впроваджувальних зон стали промислові парки.

Серед перших за кількістю створених технопарків є США, де до початку 1990-х рр. функціонувало близько 70 зон, а в 2008 р. – більше 290 зон. Серед них є і «трикутник технопарків», що включає Хайвей 128, Бостон і Нову Кароліну.

На основі вивчення та узагальнення закордонного досвіду зроблено висновок, що технопарки та інші різновиди техніко-впроваджувальних зон стали стратегічним інструментом політики нового економічного розвитку різних країн світу. Світовий досвід надає приклади зростання конкурентоспроможності територій та промислових комплексів унаслідок реалізації кластероорієнтованої регіональної політики.

Мета публікації. Метою цієї наукової публікації є дослідження факторів впливу на виробничі території м. Харкова та визначення стратегій розвитку промислових формувань на різних етапах розвитку міста.

Виклад основного матеріалу. У містах України при розробці окремих генеральних планів міст на сьогодні недостатньо враховуються всі фактори і спрямованості розвитку промислових територій. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що перетворення промислових територій мають закономірний, циклічний характер і детерміновані низкою факторів, насамперед розвитком самого міста.

Серед соціально-економічних факторів впливу на розвиток промислових територій як найбільш впливові відзначено такі:

на державному рівні: світова криза 2006–2008 рр.;

на регіональному рівні: посилення домінування галузей і промислових підприємств, орієнтованих на експорт сировини та напівфабрикатів, домінування та зростання імпорتنих операцій, орієнтованість промисловості на зовнішні інвестиції та ін.;

на міському рівні: відсутність чітко вивіреної стратегічної моделі розвитку міста з його традиційним промисловим потенціалом.

Аналіз екологічних факторів впливу на розвиток промислових територій дозволив встановити такі найбільш впливові фактори:

забруднення атмосферного повітря (викиди потужних промислових підприємств, особливо паливно-енергетичного комплексу, машинобудівних, коксохімічного і хімічного виробництва та ін.);

стан поверхневих вод (стічні води, що скидаються з загальноміських очисних споруджень у маловодні ріки Лопань і Уди);

промислові небезпечні відходи (накопичення промислових відходів та відсутність заходів їх утилізації і знешкодження).

Інженерне забезпечення як фактор впливу на розвиток промислових територій обумовлює такі їх містобудівні параметри, як розмір і конфігурація територій, і представлене електро-, тепло-, газо-, водопостачанням і водовідведенням.

Транспортна інфраструктура є значним фактором впливу на розвиток промислових територій за рахунок транспортних зв'язків пасажирських перевезень; вантажоперевезення (в тому числі об'єми специфічних вантажоперевезень автомобільним та залізничним транспортом, пов'язаних з діяльністю промислових підприємств та об'єктів).

Доведено, що виявлені фактори та умови разом визначають вектор розвитку конкретних промислових територій.

Розглянуто стратегії інноваційного розвитку виробничих територій м. Харкова за генеральними планами 1983 і 2003 рр. та внесення змін 2013 р.

Стратегія розвитку виробничих територій за генеральним планом 1983 р. (виробничо-сировинне освоєння території, раціональне, економічне освоєння території, раціональне розміщення виробничих сил,

економічний розрахунок, ефективність будівництва та експлуатації виробництва) – «інерційний» розвиток територій промислових формувань.

«Інерційний +» розвиток виробничих територій за генпланом 2003 р. – фокусування політики переважно на підтримці економічної стабільності та низьких параметрів бюджетних витрат на науку, інновації та інвестиції в людський капітал; відсутність масштабних цілеспрямованих зусиль, спрямованих на інноваційний розвиток.

Внесенням змін до генерального плану 2003 р. у 2013 р. запропонована стратегія «наздоганяючого» розвитку територій – не тільки переозброєння всіх сфер діяльності на основі імпорتنих аналогів, але і локальне (точкове) стимулювання розвитку власних етапів розвитку.

Аналіз тенденцій розвитку промисловості міста підтверджує, що в прогнозному періоді вона збереже свою містоутворюючу роль, хоча в дещо реструктуризованому вигляді: стабілізується частина машинобудівної галузі з посиленням обслуговуючих галузей сфери невиробничих підприємств.

Стратегія організації і розвитку промислових територій базується на адекватній оцінці існуючого положення з урахуванням економічних, містобудівних, демографічних і інших аспектів.

У стратегічному плані розвитку Харкова до 2020–2030 рр. майбутнє міста – у розвитку інноваційних технологій і наукомістких галузей виробництва, створенні технопарків; місто має у своєму складі основні об'єкти для розвитку технопаркових структур.

З урахуванням неоднорідності і специфіки окремих промислових зон за величиною території, фактичним використанням, конфігурацією і розмірами земельних ділянок, параметрами забудови близькості житлових об'єктів і територій природного комплексу, інших зовнішніх обмежень у місті Харкові пропонується встановити такі типи промислових зон: промислова територіальна зона, промислова зона виробничого або спеціалізованого промислового типу, промислова зона суспільно-виробничого або науково-виробничого типу.

Рекомендації щодо стабілізації та модернізації промисловості міста або підвищення рівня її конкурентоспроможності:

провести інвентаризацію і розробити паспорти територій підприємств;

для моніторингу промислових територій розробити критерії оцінки конкурентоспроможності територій;

розробити інструменти (механізм) забезпечення конкурентоспроможності промислової території;

розробити середньострокову програму розвитку промисловості та основних містоутворюючих підприємств міста по кожному адміністративному району;

розробити ТЕО формування сучасних науково-промислових комплексів на базі стратегічно-перспективних підприємств як для держави, так і міста (Авіаційне підприємство, ФЕД, Турбоатом, Електротяжмаш, завод Малишева та ін.);

розробити економічний механізм добровільного вилучення потенційно «надлишкової» («резервної») промислової території підприємств.

Стратегія передового розвитку покладена в основу моделі інноваційного розвитку виробничих територій – відповідність довгостроковим цілям і завданням, зазначеним у концепції довгострокового розвитку. Зусилля органів управління щодо впровадження інноваційних процесів у всіх сферах діяльності, значні підвищення їх ефективності, концентрація зусиль на проривних науково-технологічних напрямках дозволяють різко розширити застосування стратегій інноваційного розвитку.

Зміна функціонального значення територій і об'єктів з розміщенням для технопарків наукових центрів, офісних та лабораторних приміщень,

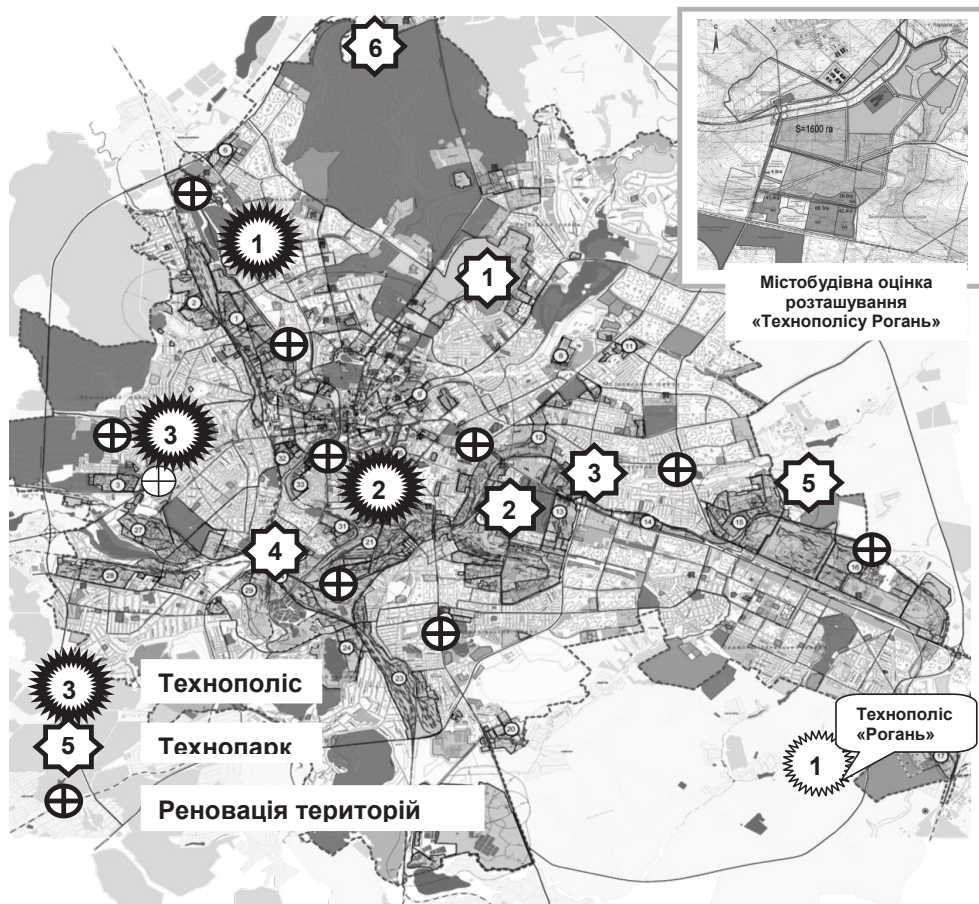

Рис. Схема передового розвитку промислових формувань м. Харкова

корпусів експериментального (серійного) виробництва, складських комплексів та резервних територій. До складу технополісів додатково – орендне житло (апартаменти), постійне житло; готелі, школи і дитячі садки, медичні установи; торговельні комплекси та розважальні центри, центри громадського харчування, спортивні споруди і т.д.; рекреаційні, озеленені території; резервні території.

Містобудівна оцінка розташування технополісу Рогань розроблена інститутом «Харківський ПромбудНДІпроект» (рис.); технополіси Іванівський, Диканівський і Баварський пропонується сформувати на базі територій промислових зон, включаючи або прилягаючи до охоронних зон річок Лопань та Уди. За пропозиціями моделі стратегії передового розвитку передбачається, в тому числі, впорядкування територій охоронних зон річок, зон відпочинку та суміжних територій з реновацією під сельбищну та громадську забудови.

Висновки. Після багатьох років посиленого будівництва постіндустріальної економіки промисловість повертається до порядку денного в розвинених країнах. Економісти все частіше говорять про нову промислову революцію. Застосування інноваційних стратегій вирішує питання управління, планування та реалізації інноваційних проектів, має справу з процесом передбачення змін в економічній ситуації, пошуком і реалізацією шляхів виживання і стійкого розвитку. В основі інноваційного розвитку міста лежить системна, комплексна організація впровадження інновацій, яка є результатом наукових досліджень і розробок. Інноваційна політика повинна визначати стратегію розвитку міста.

Список літератури

1. *Удовиченко А.С., Монхлюс Х.* Инновационные стратегии развития города: Учеб. пособие. – Харьков: Оперативная полиграфия, 2015. – 120 с.
2. *Розділ «Аналіз стану та використання промислових та комунально-складських територій міста» до генерального плану 2003 р. / Г.Ф. Федак, О.С. Удовиченко, С.Ю. Слободяник, Б.І. Терентьев, В.М. Король.*
3. *Проект внесення змін до генерального плану м. Харкова 2003 р. Розділ «Аналіз стану та використання промислових та комунально-складських територій міста» 2013 р. / О.С. Удовиченко, Г.Ф. Федак, С.Ю. Слободяник, Б.І. Терентьев, В.М. Король.*